

УДК 811.162.3-4:881/886-03

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-105-112

**КУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ У СЛОВАЦЬКИХ І ЧЕСЬКИХ
МНОЖИННИХ ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ І. ГОНЧАРОВА:
ДИНАМІКА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ**

Dušan TELLINGER (Košice, Slovakia)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8159-1150>

E-mail: tellingerdusan@gmail.com

Костянтин МІЗИН (Переяслав, Україна)

ORCID: orcid.org/0000-0003-4449-0067

Researcher ID: C-3943-2019

Scopus ID: 57195981991

E-mail: kmizin@i.ua

ТЕЛЛІНГЕР Душан, МІЗИН Костянтин. КУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ У СЛОВАЦЬКИХ І ЧЕСЬКИХ МНОЖИННИХ ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ І. ГОНЧАРОВА: ДИНАМІКА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ. У пропонованій статті встановлено причини, які впливають на вибір перекладацьких рішень щодо відтворення культурних реалій у словацьких і чеських множинних перекладах ключових романів І. Гончарова. Виявлено, що етнокультурні елементи тексту, передусім реалії, можуть бути джерелом помилок при перекладі, бо сучасні покоління читачів не володіють фоновими знаннями на такому рівні, щоб сприйняти важливу інформацію, яка міститься у творах класиків.

Ключові слова: перекладацьке рішення, безеквівалентна лексика, реалія, множинні переклади, класична література.

TELLINGER Dušan, MIZIN Kostiantyn. CULTURAL REALIA IN THE SLOVAK AND CZECH MULTIPLE TRANSLATIONS OF I. GONCHAROV'S NOVELS: DYNAMICS OF TRANSLATION DECISIONS. The article defines the reasons influencing the translation decisions as to recreation of cultural realia in the Slovak and Czech multiple translations of I. Goncharov's key novels. It has been found that ethnocultural elements of the text, first of all the realia, can be a source of mistakes when translated since the modern generations of readers do not possess the background knowledge on the level needed for the perception of important information contained in the classics' works, in particular in those by I. Goncharov. That is why a contemporary translator must introduce the reader to the elements of the text connected with the life of people, their culture and world outlook when works of art are being translated. The knowledge of material and moral realia, customs and traditions is an integral part of the background knowledge of a writer, a translator and a reader as well. Much depends on a translator's aspiration to realize the modern readers' expectations and update the archaic realia when translated in order to bring the past times closer to the present days. This requires a translator's freedom from an original. This way there is the only possible to preserve artistic peculiarities of an original since translators in the past strived to recreate the precise structure of a text (sentences) by means of literal translation. However, it was an illusion as to the correctness of translation. That is why translators should be aware of the fact that they should preserve the invariant part of the contents of an original, which should be the result of their work. Herewith, translators should maintain all artistic properties of a classic work.

Keywords: translation decision, non-equivalent words, realia, multiple translations, classic literature.

Постановка проблеми. Поява ключових творів І. Гончарова, особливо роману «Обыкновенная история», тісно пов'язана із Чехією, де він протягом тривалого часу відвідував Маріанські Лазні (Zahrádka, 2008: 90). Можливо цей факт і вплинув на підвищений інтерес чехів і словаків до творчої спадщини цього відомого у світовій літературі представника реалізму. І тому невипадково Е. Вавра переклав чеською роман «Обломов» фактично відразу після його опублікування в журналі «Отечественные записки»

(№ 1–4, 1859) – у 1861 році. Прикметно, що інші відомі романи – «Обрив» (перекладач В. Мрштїк) і «Обыкновенная история» (перекладач Б. Гербенова) – чекали свого перекладу значно довше – до початку ХХ ст. Саме в цей період, особливо після виникнення Чехословацької Республіки (1918), простежувалося значне захоплення творчістю І. Гончарова, яке тривало майже двадцять років – до Другої світової війни. Після війни інтерес до його творчої спадщини досяг апогею.

На кінець ХХ ст. існували множинні переклади словацькою та чеською мовами таких романів І. Гончарова, як «Обыкновенная история», «Обломов», «Обрив» та «Фрегат «Паллада»»:

1) «Обыкновенная история»: перший переклад чеською під назвою «Старая история» здійснено 1872 року невідомим перекладачем (аббревіатури Й. П.). Згодом з'явилися ще чотири переклади – Б. Гербенової (1900), С. Мінаржіка (1926), Б. Фучика (псевдонім В. Горак) (1950) та Р. Гавранкової (1959). Переклад словацькою здійснила Г. Руппельдтова (1947);

2) «Обломов»: після першого перекладу Е. Ваври (1861) з'явилися ще три чеських переклади – В. Мрштїка (1903), С. Мінаржіка (1927) та П. Восковеца (1956). Після 1968 року словацький переклад З. Есенської був заборонений, але у 1979 р. новий переклад здійснила Г. Костолянська;

3) «Обрив»: після двох видань перекладу В. Мрштїка з'явилися переклади чеською С. Мінаржіка (1927), Б. Пашкової (1952) та Е. Моїсенкової (1973). Перший словацький переклад здійснений Г. Руппельдтовою лише у 1940 р., а у 1963 р. вийшли друком спільні переклади Г. Костолянської та Ф. Костолянського;

4) «Фрегат «Паллада»»: до цього часу не існує словацького перекладу цієї книги подорожей, натомість є два чеських – С. Мінаржіка (1927; 1951) та В. Правди (1963).

Як бачимо, множинні переклади творів І. Гончарова виникли головним чином протягом ХХ ст. Однак ні в кінці ХХ, ні на початку ХХІ століть нові переклади не з'являлися, хоча за цей час виросли цілі покоління читачів світової класичної літератури, що створило дефіцит сучасних перекладів (винятком є лише зовсім свіжий переклад роману «Обломов» Л. Дворжака (2015)). Ця проблема назріла не лише в Чехії та у Словаччині, але й у низці країн Європи, на чому було наголошено на міжнародній конференції «Романи Гончарова в літературі ХІХ–ХХ вв.» у Західноугорському університеті (м. Сомбатхей (Угорщина), 2012 р.), яка була присвячена двохсотріччю від дня народження письменника.

Важливо наголосити, що повторні переклади завжди цікаві не лише з точки зору розвитку мови (застарілість перекладів), але й культури, оскільки вивчення множинних перекладів спадщини І. Гончарова чеською та словацькою мовами дає можливість простежити розвиток культурних і літературних відносин між слов'янськими народами. Такі переклади містять чітко виражену «фонову» культурну інформацію, відтворення якої має наблизити чеських і словацьких реципієнтів до культури східних слов'ян, передусім росіян. Переклади післявоєнного періоду в Чехословаччині свідчать не тільки про вдосконалення їхнього художнього рівня, але й про розширення «фонових» знань як у перекладачів, так і в читачів перекладів. Цьому сприяло застосування методологічно коректних перекладацьких стратегій і тактик передачі народних реалій, результатом чого стало яскраво виражене національне та історичне забарвлення перекладених творів.

Мета статті. Метою пропонованої статті є встановлення основних причин динаміки перекладацьких рішень у питанні відтворення культурних реалій у словацьких і чеських множинних перекладах ключових романів І. Гончарова.

Виклад основного матеріалу. Того ажіотажу словацьких і чеських читачів до творів І. Гончарова, який кульмінував у повоєнні десятиліття, нині вже не простежується. Певною мірою це підтвердили заходи, присвячені ювілею письменника, оскільки вони не стали тим стимулом, який слугував би для популяризації його творчості серед сучасних читачів. Незважаючи на це, на сьогодні існують множинні переклади його найвідоміших романів. Стимулом для виникнення повторних перекладів є передусім помітні за життя кожного покоління читачів зміни, які відбуваються внаслідок невпинного розвитку людства.

Теорія і практика перекладу також не стоїть на місці. І попри те, що перекладацькі ідеї постійно розвиваються, перекладачі ще й досі розв'язують одну й ту ж проблему – досягнення еквівалентності перекладу щодо оригіналу (Мізін, 2017: 55). Тут значні перешкоди створюють етнокультурні елементи тексту. Тому вивчення множинних перекладів із точки зору стратегій і тактик, а також способів і прийомів передачі подібних елементів (безеквівалентна лексика, реалії і под.) не втрачає актуальності у перекладознавчих студіях. Ще С. Влахов і С. Флорін зазначали свого часу, що реалії є носіями національного і / або історичного колориту, тому вони, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а отже, не підлягають загальним законам перекладу, вимагаючи особливого підходу (Влахов & Флорін, 1980: 47).

Нині переклад розглядається крізь призму культурної компетенції перекладача, оскільки перекладач є посередником (медіатором) між культурами. З огляду на це сучасні перекладачі зосереджують свою увагу на цільовій культурі та читачеві перекладу, хоча ще зовсім недавно традиційні концепції перекладу орієнтувалися передусім на вихідну культуру та оригінал (Tellingr, 2005).

Слід зазначити, що в сучасному перекладознавстві можна зустріти різні погляди на питання еквівалентності. Ефективним при пошуку еквівалентів, які заміняли б національні реалії вихідного тексту, є, на наш погляд, залучення способів (прийомів) перекладу, що опрацьовані В. Комісаровим. Він уважав, що функцію еквівалентів можуть виконувати (1) запозичені слова, (2) кальки, (3) аналоги та (4) лексичні замітники (компенсація, генералізація, модуляція тощо). У разі неможливості відшукати відповідник за допомогою цих способів застосовують описовий переклад безеквівалентної лексики. Однак цей учений дещо песимістично дивиться на можливість досконалого перекладу реалій (Комиссаров, 1990: 148–150).

Цей песимізм суголосний із думкою, що повна тотожність вихідного й перекладеного текстів є недосяжною. Цю думку підтверджує і зіставний аналіз множинних перекладів творів І. Гончарова. Тут можна домогтися лише різного ступеня еквівалентності перекладу щодо оригіналу. Множинні переклади, які належать до різних історичних періодів суспільства, являють собою важливі документи про рівень сприйняття «чужої» – російської – культури в чеському й словацькому соціумах. Важливо підкреслити, що множинні переклади свідчать про постійні зміни перекладацьких методів, естетичних норм і літературних закономірностей, які проходили на тлі суспільних зрушень у згаданих мовних спільнотах у XIX і XX століттях та проходять на початку XXI століття.

Множинні переклади класиків дуже важливі для міжкультурної комунікації як у цілому, так і з метою наближення авторів перекладених творів до сьгоднішніх реципієнтів. Прикметно, що сам І. Гончаров скептично ставився до літературних перекладів не тільки своїх текстів, а й усіх творів західноєвропейських і античних авторів узагалі. Він уважав, що кількісне збільшення перекладів спричинює їхню низьку якість. Низький рівень перекладів стосувався, на його думку, не лише мови та стилю, але й низки адаптивних елементів, передусім проблеми передачі чужих реалій, оскільки тогочасні перекладачі ставили перед собою завдання, щоб чужі реалії не створювали перешкод для зв'язної розповіді автора та не ускладнювали сприйняття (читання) перекладеного твору. На той час це був панівний метод передачі реалій та наближення читача перекладу до інших культур.

З огляду на це І. Гончаров, досконало володіючи декількома західними мовами, рекомендував читати тільки оригінали. До того ж, цей письменник не тільки володів найважливішими мовами того часу, але й був знавцем народного побуту багатьох народів тогочасного світу, чому значною мірою сприяла його подорож у складі експедиції генерала Є. Пуятіна на фрегаті «Паллада» до Японії у XIX ст. Контакт із життям цих народів був важливим для всієї подальшої творчості І. Гончарова, бо це посилювало його критичне ставлення до пануючого суспільного ладу. Цей момент важливо пам'ятати перекладачам літературної спадщини письменника, оскільки вона дуже тісно пов'язана з культурним та історичним контекстом. Саме через це сам автор ніколи не припускав можливість успішного перекладу своїх творів західними мовами.

Функція літератури та вплив її перекладів на зарубіжних читачів особливою мірою змінюється під час історичних зламів. У зміненій системі міжнародних літературних контактів значну роль відіграють високоосвічені люди, оскільки вони мають достатній запас знань, щоб уловити всі відтінки значень перекладених текстів. Так, у романі «Обломов» і без коментування для словацьких і чеських читачів були зрозумілими значення низки реалій, напр.: *земство* – словацьк. *zemska policia*, чеськ. *obvodní policie*; *земский суд* – словацьк. *okresný súd*, чеськ. *újezdni soud*; *уездный город* – чеськ. *újezdni město*, словацьк. *okresné mesto*.

Нині подібні елементи тексту можуть бути джерелом помилок при перекладі, бо сучасні покоління читачів не володіють фоновими знаннями на такому рівні, щоб вони могли сприйняти важливу інформацію, яка міститься у творах класиків, зокрема і реалії у ключових романах І. Гончарова. Тому при перекладі художніх творів сьогоденній перекладач має передусім ознайомити свого читача з тими елементами тексту, які пов'язані з життям народу, його культурою та світоглядом. Знання матеріальних і духовних реалій, звичаїв і традицій – це невід'ємна частина фонових знань як письменника, його перекладача, так і читача твору.

Широке потрактування безеквівалентної лексики, зокрема реалій, знаходимо у праці Є. Верещагіна та В. Костомарова (Верещагин & Костомаров, 1976: 77–83), де автори поділяють таку лексику на групи. Наш аналіз виявив, що чотири групи реалій відіграють значну роль у творах І. Гончарова.

1. Назви предметів побуту та явищ народної культури. Останні мають велике значення для опису всіх героїв І. Гончарова, оскільки вони характеризують їхній стиль життя – поміщицький, селянський або міщанський (харчування, одяг, житло, освіта, транспорт тощо). Переселення Обломова на околицю Выборзької сторони, де він мав прожити свій останній – міщанський – етап життя в тиші будиночку вдови Пшеніциної, супроводжується зміною всіх деталей його життя – від одягу до їжі. Так, його страви стали простішими, народними, напр.: *кулебяка*. У п'ятому виданні чеського перекладу (1973) П. Восковец пояснює цю реалію словосполученням *rybí paštika*. У словацькому перекладі Г. Костоланської (1979) використовується слово *kulebiaka*, причому читач тільки з контексту отримує певну інформацію про цю страву. Імовірно, у цьому випадку перекладачка сподівалася, що читач згадає, як слово *кулебяка* було передано словацькою мовою у «Повестях Белкина» О. Пушкіна – *mäsová paštika*. Утім, не слід очікувати, що такі сподівання можуть виправдатися щодо сучасного реципієнта «Обломова», тому тут необхідне пояснення. Прикладом може слугувати така страва, як *вареники*: у словацькому перекладі використовується еквівалент *pirohy*, а в чеському – споконвічна реалія *vareniky*, яка пояснюється в кінці книги: *knedlíčky nebo taštičky plněné tvarohem, zavařeninou nebo ovocem*. Прикметно, що у словацькому перекладі є лише одне пояснення у виносках. І стосується воно реалії *ботвинья*: *botviňa – studená polievka z kvasu, rýb a zeleniny*. У кінці чеського перекладу ця реалія тлумачиться майже тими ж словами: *botviňja – studená rybí polévka z kvasu, cibule, okurek a jiné zeleniny*.

Матеріальні та духовні реалії тогочасного життя є дуже важливими для характеристики Обломова. Так, на початку роману його запрошують долучитися до *первомайских гуляний*, що стали традицією в культурному житті тодішньої російської столиці. Реалія *гулянье* перекладається чеською та словацькою мовами за допомогою узагальненого поняття «свято» – *slavnost / slávnost'*. Однак це поняття не передає культурного колориту реалії *гулянье*. На жаль, перекладачі не надали останній належної уваги, зосередившись на уточненні або поясненні зовсім другорядної реалії-оніма *Сен Жорж*. Тому, коли успішний письменник Пенкін говорить Обломову: «Нет, наша редакция вся у Сен Жоржа сегодня, оттуда и поедем на гулянье», у чеському перекладі в кінці книги згадується лише цей ресторан: «Ne, naše redakce je dnes celá u Saint George a odtamtud pojedeme na slavnost (Saint George – petrohradská restaurace)». Згаданий ресторан у словацькому перекладі передано кав'ярнею (*kaviareň*): «Nemôžem, naša redakcia má zraz v kaviarni Saint George a odtiaľ ideme na slávnost'».

Від пульсуючого життя в центрі міста на початку роману відрізняється ідилічне життя Обломова на околиці, де значною мірою відчувався сільський характер (напр., літні жінки

були одягнені в сарафани). Тому життя там було *как на даче*. Реалія народного побуту *дача* згадується, коли Обломова пропонують переселитися з великої вулиці у будиночок Пшениціної: «Теперь лето: ведь это все равно что дача. Что ты гниешь здесь летом-то, в Гороховой? ... Там Безбородкин сад, Охта под боком, Нева в двух шагах, свой огород – ни пыли, ни духоты!». У словацькому перекладі слово *дача* передано еквівалентом *літня вілла*, тобто багата заміська дача: «Ide leto, veď je to celkom ako letná vila. Čo sa tu dusíš celé leto na Hrachovej? ... Tam je Bezborodkov park, veďľa Ochta, k Neve na dva kroky, povetrie čerstvé, ani len práška». У чеському перекладі використано еквівалент *літня квартира*: «Teď je léto, vždyť tam je to jak na letním bytě. Proč hniješ v létě zde v Gorochové? ... Tam je Bezborodkův park. Ochta je hned vedle. Něva na dva kroky, vlastní zeleninová zahrada – žádný prach ani dusno!». Але в обох випадках перекладачі максимально наблизили це поняття до сучасних словацьких / чеських реципієнтів.

Провінційний побут периферійного життя тісно пов'язаний із церковними святами, які так важливі для простих людей. Деякі з цих свят є маловідомими для чехів / словаків, тому вони вимагають пояснення: «Пришли разные праздники, Троица, семик, ...». У чеському перекладі *семик* коментується в кінці книги: «Přišli různé svátky, letnice, semik, ... (semik – sedmý čtvrtek po velikonočích)». Натомість у словацькому перекладі *семик* передано еквівалентом – католицьким святом *душічкова субота*: «Prišli rozličné sviatky, Trojica, dušičková sobota».

2. Реалії-історизми. Останні зустрічаються у всіх творах І. Гончарова у великій кількості, оскільки вони дуже тісно пов'язані з останнім етапом феодалізму під час правління Миколи I та із драматичним періодом скасування кріпосного права. Історизми слугували тим засобом, за допомогою якого надзвичайно точно описане життя дореформеного та пореформеного суспільства. Для сучасників кріпосне право із його системою привілейованих / непривілейованих станів (дворянство, духовенство, міщанство, селянство) – це вже давня історія. Але розуміння глибини творів І. Гончарова вимагає від читача повного осмислення цієї реалії. Тільки так читач може вловити всі відмінності в житті двох основних верств тодішнього суспільства – дворянства та селянства.

Уклад життя дворянина Обломова, типової «зайвої людини» свого часу, описаний автором роману з неповторною рельєфністю. Завдяки своєму маєтку, тобто праці триста п'ятдесяти селян, яких називали *душами*, цей ледар міг прожити все життя, мріючи про власну садибу. Обломов залежав від праці мужиків, які сплачують своїм панам *оброк* – словацьк. *dežma*, чеськ. *obrok*. У частині роману «Сон Обломова» змальовано життя у панських садибах (рос. *господская усадьба* – словацьк. *panská kúria*; чеськ. *panský dvůr / dům*), а також життя челяді (рос. *челядь* – дворові слуги поміщика) в людській (рос. *людская* – словацьк. *čel'adník*; чеськ. *čeledník*) та в дівочій (рос. *девичья* – словацьк. *čel'adník*; чеськ. *ženský čeledník*).

Цікавий з точки зору перекладу реалій-історизмів є тогочасний поділ державних службовців за 14 рангами, запроваджений Петром I. Так, нігіліст-одинак М. Волохов у романі «Обрыв» є чиновником нижчого рангу (у чеських і словацьких перекладах – це чиновник 15-го ступеня). Сам же Обломов відслужив лише два роки, тому він був *коллежским секретарем* (словацьк. *kolegiálny tajomník*; чеськ. *kolegiální tajemník*). Читач оригіналу отримує в коментарях інформацію, ким є *коллежский секретарь*: за табелем про ранги – це чин десятого класу.

Метою життя чиновників були ордени, які символізують їхнє місце в суспільній піраміді влади. На жаль, у чеських і словацьких перекладах ордени не коментуються, напр.: «Ивану Петровичу дали Владимира» – «Ivan Petrovič dostal Vladimíra» / «Ivan Petrovič dostal sv. Vladimíra». До того ж, соціальний статус персонажів відображали офіційні звернення. Так, до успішного на службі Олешкіна зверталися *ваше превосходительство*. Однак у словацьких і чеських перекладах є лише загальне звернення до високопоставлених осіб – *excelencia* / *excellence*. При цьому читачам не пояснюється той факт, що *ваше превосходительство* – це було офіційне звернення до чиновників четвертого та третього рангів. Проте всі кар'єристи прагнули дослужитися до другого й першого рангів, до яких

зверталися *ваше високопревосходительство*. Без такого пояснення повністю втрачається сприйняття історичного колориту твору сучасними реципієнтами.

3. Реалії-фольклоризми. І. Гончаров брав етнографічні реалії (фольклорні слова) із вітчизняного фольклору, казок і билин. Усе це вплинуло на характер Обломова в дитинстві. Смак до літератури у формі народних переказів прищеплювали йому няня та батько, які розповідали про «удали Ильи Муромца, Добрыни Никитича, Алеши Поповича, о Полкане-богатыре, о Калечище прохожем». Прикметно, що у словацькому перекладі останнього казкового персонажа опущено – «о udatnosti Iľju Muromca, Dobryňu Nikitiča, Aľošu Popoviča, o bohatierovi Polkanovi». У чеському перекладі також відсутні коментарі для читача – «о statečnosti Pji Muromce, Dobryni Nikitiče, Aľjoši Popoviče, o bohatýru Polkanovi, o tuláku Kolečišči». Очевидно, перекладач упевнений, що читач знає всіх давньоруських богатирів. І це є, на нашу думку, помилкою, оскільки сучасний читач зовсім не знає цих реалій-фольклоризмів.

4. Реалії-сибіризми. Слова з мов сибірських народів органічно влітаються у текст книги подорожей «Фрегат «Паллада»». Ці сибірські реалії являють собою винятки порівняно з іншими реаліями у творах І. Гончарова, бо він не пояснює читачеві загальновідомі реалії (напр.: *блины, кисель, варенье, селянка / солянка, щи, уха, квас*), а лише ті, що зустрічаються при описі його повернення через Сибір до Санкт-Петербурга після перебування на борту військового фрегата «Паллада», напр.: *чувалы* (вогнище в юртах), *заимки* (малі селища), *малахай* (подвійна хутряна шапка), *торбасы* (чоботи зі шкіри північного оленя), *кухлянки* (сорочки зі шкіри північного оленя вовною догори), *сары* (якутські високі черевики з кінської шкіри), *скат* (віз), *нарты* (низькі сани, які тягнуть собаки).

У множинних перекладах словацькою та чеською мовами творів І. Гончарова існують численні приклади того, як перекладачі знаходили вдалі рішення щодо адекватної передачі реалій. Найпоширенішими є відповідники-запозичення, які доповнені коментарями, напр.: *кисель* чеською передано словом *kisel'* із поясненням – *huspenina z bramborové mouky s ovocnou šťávou*. Натомість у словацькому перекладі використано інтернаціоналізм *puding* без коментування. Не прокоментоване в обох мовах і слово *обломовщина* (словацьк. *oblomovčina*; чеськ. *oblomovština*), оскільки й так зрозуміло, яке поняття за ним криється. А ось іменник *исправник*, для передачі якого в чеській мові використано відповідник-запозичення *ispravnik*, доповнений коментарем – *okresní policejní náčelník*, у словацькому перекладі «Обломова» описано двома варіантами: *policajný komisar, policajný náčelník*.

Пошук аналогів для відтворення реалій також вважається ефективним способом донесення до читача необхідної інформації. Так, *барщина* перекладається аналогічним поняттям західного феодалізму (словацьк. *robota na ranskom*; чеськ. *robota*); *коллегия* у словацькому й чеському перекладах – це *ministerstvo*; *староста* у словацькому перекладі передано словом *ričtár*, а в чеському – *starosta*; *городничий* – словацьк. *policajný náčelník*, чеськ. *komisař*; *всенощная* – словацьк. *večerná pobožnosť*, чеськ. *večerní omše*; *обедня* – словацьк. *omša*, чеськ. *omše*. Реалія *надворный советник* має словацький і чеський аналоги – словацьк. *dvorný radca*, чеськ. *dvorní rada*, а для реалії *просвирия* у словацькій мові існує католицький аналог *kostolníčka*, але в чеському перекладі це слово передано описово (із коментуванням) – *pekárka prosvir* (*prosvira – pšeničné pečivo pro bohoslužebné účely v pravoslaví; při mši se z něho vyřezávají kousky k přijímání a zbytek se rozdává věřícím*).

Прикметно, що лексичні заміни за допомогою okazіональних відповідників у словацьких і чеських перекладах творів І. Гончарова зустрічаються досить рідко, напр.: *целковый* – *strieborný rubeľ, rubľ*; *гривенник* – *dvadsiatnik, desetnik*; *красенькая* – *červenkastá desaťrubľovka, červená desítirubľová bankovka*. І майже зовсім у цих перекладах при відтворенні реалій не застосовується прийом опущення. Утім, це не завжди є негативною тенденцією, бо у випадку надмірності реалії або її другорядної ролі, коли значення реалії можна вивести прямо з тексту, її опущення не заподіює значних семантичних утрат (Tellingner, 2005: 101).

Висновки. У пропонованій статті встановлено причини, які впливають на вибір перекладацьких рішень щодо відтворення культурних реалій у словацьких і чеських

множинних перекладах ключових романів І. Гончарова. Виявлено, що етнокультурні елементи тексту, передусім реалії, можуть бути джерелом помилок при перекладі, бо сучасні покоління читачів не володіють фоновими знаннями на такому рівні, щоб сприйняти важливу інформацію, яка міститься у творах класиків, зокрема і реалії у творах І. Гончарова. Тому при перекладі художніх творів сьогоденній перекладач має передусім ознайомити свого читача з тими елементами тексту, які пов'язані з життям народу, його культурою та світоглядом. Знання матеріальних і духовних реалій, звичаїв і традицій – це невід'ємна частина фонових знань як письменника, його перекладача, так і читача твору. Тут багато залежить від того, наскільки перекладач прагне зреалізувати очікування сьогоденнього читача щодо осучаснення при перекладі архаїчних реалій, щоб наблизити минулі часи до сьогодення. Це вимагає від перекладача досягнення певної свободи від оригіналу. Тільки так існує можливість зберегти художні якості оригіналу, оскільки перекладачі в минулому прагнули до точного відтворення структури тексту (речень), перекладаючи слово у слово. Однак це була ілюзія щодо правильності перекладу. Тому перекладачам необхідно усвідомити той факт, що підсумком їхньої роботи має бути збереження інваріантної частини змісту оригіналу, але при цьому вони повинні витримати всі художні якості класичного твору.

Перспективу цієї статті вбачаємо в подальшому дослідженні проблем перекладу класичної літератури, урахуваючи методологічний рівень сьогоденньої перекладацької думки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. М.: «Русский язык», 1976. – 48 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М.: «Высшая школа», 1980. – 342 с.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). М.: «Высшая школа», 1990. – 253 с.
4. Мізін К.І. Методика верифікації етноунікальності емоцій vs емоційних станів на основі перекладацького аналізу їхніх номінацій. *Українське мовознавство*. 2017. Вип. 47/2. – С. 54–62.
5. Tellingner D. Kultúrne otázky prekladu umeleckej literatúry. Košice: Typopress, 2005. – 137 p.
6. Zahrádka M., Dostálová Z., Kostřica V., Lepilová K., Žváček D., Vychodilová Z., Bubeníková M., Matyášová Z., Richterek O., Hříbková R., Ryčlová I., Klapka J., Kučera C. Slovník rusko-českých literárních vztahů. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2008. – 320 p.

REFERENCES

1. Komissarov, V.N. (1990). *Teoriya perevoda (lingvisticheskie aspekty)*. [Theory of Translation (Linguistic Aspects)]. Moskva: «Vysshaya shkola».
2. Mizin, K.I. (2017). Metodyka veryfikatsii etnounikalnosti emotsii vs emotsiinykh staniv na osnovi perekladatskoho analizu yikhnikh nominatsii [Methods for Verifying the Ethnic Uniqueness of Emotions vs Emotional States through Translation Analysis of Their Nominations]. *Ukrainske movoznavstvo [Ukrainian Linguistics]*, 47(2), 54-62.
3. Tellingner, D. (2005). *Kultúrne otázky prekladu umeleckej literatúry*. Košice: Typopress.
4. Vereschagin, E.M. & Kostomarov, V.G. (1976). *Yazyk i kultura*. [Language and Culture]. Moskva: «Russkiy yazyk».
5. Vlahov, S. & Florin, S. (1980). *Neperevodimoe v perevode*. [Untranslatability in Translation]. Moskva: «Vysshaya shkola».
6. Zahrádka, M. a kol. (2008). *Slovník rusko-českých literárních vztahů*. Ústí nad Orlicí: OFTIS.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Душан Теллінгер – доктор філософії, Університет Павла Йозефа Шафарика, м. Кошице, **Словаччина**.
Наукові інтереси: зіставне мовознавство, перекладознавство.

Костянтин Мізін – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Наукові інтереси: перекладознавство, зіставне мовознавство, зіставна лінгвокультурологія, корпусна лінгвістика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Dušan Tellingner – PhD, Pavol Jozef Šafárik University, Košice, Slovakia.

Scientific interests: Contrastive Linguistics, Translation Studies.

Kostiantyn Mizin – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Foreign Philology, Translation and Teaching Methodology at the Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University, Ukraine.

Scientific interests: Translation Studies, Contrastive Linguistics, Contrastive Linguoculturology, Corpus Linguistics.

УДК 81'25:659.1

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-112-117

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Світлана БАРАНОВА (Суми, Україна)

ORCID: 0000-0001-9425-9774

Researcher ID: M-5567-2018

e-mail: s.baranova@gf.sumdu.edu.ua

Аліна ПОЛЕЖАЙ (Суми, Україна)

ORCID: 0000-0002-9111-5510

e-mail: apolezhai117@gmail.com

БАРАНОВА Світлана, ПОЛЕЖАЙ Аліна. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ. У статті вивчаються особливості рекламних текстів та їх функціонування в умовах глобалізації суспільства. Реклама відіграє велику соціокультурну роль у формуванні стереотипів, що визначають національний менталітет, в глобалізованому суспільстві. Переклад рекламних текстів творчий і складний процес, що потребує врахування комплексу факторів, вирішення лінгвістичних проблем, питань соціолінгвістичної адаптації. Він відрізняється формою, мовними засобами і вираженням комунікативним спрямуванням. Найчастіше перекладач використовує метод приблизного перекладу.

Ключові слова: рекламний текст, переклад, лінгвостилістичні особливості, перекладацькі трансформації, глобалізоване суспільство.

BARANOVA Svitlana, POLEZHAI Alina. PECULIARITIES OF TRANSLATION OF ADVERTISING DISCOURSE TEXTS IN THE PERIOD OF GLOBALIZATION. The article presents a comprehensive analysis of advertising texts and their functioning in the process of globalization. Certain aspects of linguistic and stylistic means of advertising texts and peculiarities of their translation are traced. The influence of advertising as a cultural phenomenon is proved. The analysis of the structure and features of advertising texts was carried out based on such research methods as the descriptive method, the method of observation, the method of comparison, the method of analysis and synthesis, the method of induction and deduction, and dictionary definition. Advertising has been found to have a significant impact on a globalized society, and virtually every culture is involved in this process. It plays a significant socio-cultural role in shaping the stereotypes that define the national mentality. Values are introduced through advertising. Translation of advertising texts is a very creative and complicated process that requires considering a set of factors. First of all, you need to understand that the main task of advertising texts is to sell goods, so they must be quite convincing and promote the emergence of vivid images in the minds of potential consumers. As a result of the analysis of advertising texts, we concluded that advertising is a vivid example of persuasive writing that can influence a globalized society. That is why the experience of understanding the globalization of advertising communications conveys spiritual experience in the form of models of consumer behavior and behavior in general and forms vital values. The study of advertising messages is a multifaceted, complicated process that requires consideration of the dynamics of advertising texts. Therefore, there is a need to analyze the linguistic and stylistic features of advertising texts. Translation of advertising differs from all others in form, language, and pronounced communicative direction. In translating advertising, the translator must solve not only linguistic problems but also sociolinguistic adaptation, because the perception of the world's picture in each culture is different.

Key words: advertising text, translation, linguistic and stylistic features, translation transformations, global society.